

# Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia Politologica X (2013)

Andrzej Żebrowski

## Polskie służby specjalne w latach 1983–1996. Wybrane aspekty

### Wprowadzenie

Służby specjalne zawsze wzbudzają powszechne zainteresowanie, czemu towarzyszą emocje i nie zawsze obiektywne dyskusje. Wynika to przede wszystkim z braku wiedzy na temat ich funkcjonowania, co jest zrozumiałe. Dostępna literatura, która porusza problemy związane z działalnością wywiadu i kontrwywiadu, przedstawia je w ujęciu historycznym. Ponadto bardzo często stanowią narzędzie prowadzonej walki politycznej.

Poznanie służb w aspekcie kierunków działania i realizowanych przez nie zadań, struktur czy czynności operacyjno-rozpoznawczych w praktyce, jest niezmiernie trudne z uwagi na swoistą hermetyczność, a przede wszystkim to, iż ich działalność jest chroniona przez państwo pod rygorem obowiązujących przepisów prawa. Przy ocenie służb specjalnych zawsze należy mieć na uwadze środowisko bezpieczeństwa międzynarodowego, które bezpośrednio przekłada się na stan bezpieczeństwa wewnętrznego państwa.

W artykule zostały przedstawione struktury polskich służb specjalnych w latach 1983–1996, tj. cywilnego i wojskowego wywiadu i kontrwywiadu. Przedstawiona analiza zmian strukturalnych pozwoli czytelnikowi na zapoznanie się z ich usytuowaniem w strukturach władzy państwowej i podporządkowaniem, poznaniem jednostek organizacyjnych na poziomie centrali i w terenie. Ta wiedza pozwala również na ogólne poznanie zadań, jakie poszczególne jednostki organizacyjne wywiadu i kontrwywiadu cywilnego, i wojskowego realizowały w latach 1983–1996. Przyjęcie takiej cezurę czasowej ma związek m.in. z przyjęciem ustawy z dniem 14 lipca 1983 roku *O urzędzie Ministra Spraw Wewnętrznych i zakresie działania podległych mu organów*<sup>1</sup>, co wiązało się z nadaniem podstaw prawnych rangi ustawowej Ministerstwu Spraw Wewnętrznych. Z kolei rok 1996 to wyłączenie i podporządkowanie cywilnego wywiadu i kontrwywiadu Prezesowi Rady Ministrów w nowych warunkach ustrojowych. W tym przedziale czasowym dokonywały się również zmiany strukturalne w wojskowych służbach specjalnych.

---

<sup>1</sup> Dz. U. Nr 38 z 1983 r., poz. 172.

## Otoczenie wewnętrzne i zewnętrzne państwa

Lata osiemdziesiąte XX wieku to okres zintensyfikowanej walki informacyjnej prowadzonej przez dwa przeciwstawne ideologicznie bloki polityczno-wojskowe z dominującą pozycją Związku Radzieckiego i Stanów Zjednoczonych. Uczestniczyły w niej obok państw satelickich również państwa popierające tak USA, jak i ZSRR. W tym okresie historycznym Sojusz Północnoatlantycki i Układ Warszawski były źródłem wielu napięć, co stanowiło rzeczywiste zagrożenie wybuchu konfliktu zbrojnego z użyciem broni masowego rażenia. Posiadaczami broni masowego rażenia, a także członkami klubu atomowego obok Stanów Zjednoczonych i Związku Radzieckiego były Francja, Wielka Brytania i Chiny. Podstawę ewentualnej konfrontacji zbrojnej stanowiły liczne doktryny strategiczne, które wytyczały cele i kierunki działania państw członkowskich wymienionych organizacji. Należy zaznaczyć, że niezależnie od prowadzonych rokowań w dziedzinie powszechnego rozbrojenia, prowadzona była jednak polityka o charakterze konfrontacyjnym przez zaangażowane strony. Różnicowaniu i wewnętrznej dezintegracji towarzyszyły przedsięwzięcia z zakresu dywersji ideologicznej, restrykcje ekonomiczne, a także prace nad planem ewentualnego konfliktu zbrojnego z użyciem broni masowego rażenia włącznie<sup>2</sup>. Ówczesne stosunki międzynarodowe kształtowane były przez wymienionych beneficjentów, co miało poważny wpływ na sytuację wewnętrzną poszczególnych państw, w tym i Polski. W okresie zimnej wojny zantagonizowane strony prowadziły aktywne działania, mające na celu zdobycie informacji znajdujących się w ich operacyjnym zainteresowaniu. Trzeba jednak zaznaczyć, że państwa członkowskie Układu Warszawskiego były stosunkowo trudnym obszarem do prowadzenia penetracji wywiadowczej z udziałem agentury czy też prowadzenia tzw. szpiegostwa elektronicznego. Szczególnie trudnym obszarem do penetracji była część azjatycka Związku Radzieckiego.

Lata 1983–1990 to czas wewnętrznych przemian w Polsce, gdzie trwała walka w obronie istniejących stosunków społeczno-politycznych. Kryzys lat osiemdziesiątych był złożony i wielopłaszczyznowy, zarówno o podłożu ideologicznym, politycznym, społecznym, jak i gospodarczym. Jako państwo Polska uważana była za najsłabsze ogniwo w systemie państw socjalistycznych, na co złożyły się następujące elementy:

- fiasko kolektywizacji rolnictwa, dzięki czemu Polska jako jedyne państwo w bloku zależnych od ZSRR zachowała w większości prywatną gospodarkę rolną,
- zachowanie niezależnej pozycji Kościoła i wzmocnienia jego wpływu na społeczeństwo w wyniku stosowanych wobec niego szykan i represji,
- w ograniczonym stopniu zachowane oazy autonomii intelektualnej i kulturalnej,
- słabość rodzimej tradycji komunistycznej<sup>3</sup>.

---

<sup>2</sup> A. Żebrowski, *Zagrożenia dla sił zbrojnych w latach 1981–1989*, [w:] *Polityka obronna Polski i jej Siły Zbrojne w latach 1981–1989*, red. A. Żebrowski, Szczecin 2006, s. 3.

<sup>3</sup> J.J. Wiatr, *Socjologia wielkiej przemiany*, Warszawa 1999, s. 27 i 28.

W czasie tzw. zimnej wojny Polska znajdowała się w obszarze operacyjnego zainteresowania przede wszystkim służb wywiadowczych RFN i USA. Była obiektem (analogicznie jak inne państwa) ataków prowadzonych w ramach wojny psychologicznej przez zachodnie ośrodki propagandowo-dywersyjne i wywiadowcze, wspierane przez walkę informacyjną. Jak pokazała praktyka, radio było masowym i najbardziej skutecznym środkiem oddziaływania propagandowego w skali światowej. Było podstawowym narzędziem wykorzystywanym w realizacji teorii wojny psychologicznej. Szybkość przepływu informacji zdecydowanie górowała nad przekazem telewizyjnym czy prasowym. Tym bardziej że w tamtym okresie cenzura była wszechobecna. To właśnie w eterze miała miejsce najbardziej swobodna konfrontacja idei i poglądów politycznych.

Jedną z istotnych cech działalności dywersyjno-wywiadowczej było (i jest) zacieśnianie współpracy wywiadu z instytucjami naukowymi, wyższymi uczelniami i różnymi placówkami, w których obszarze zainteresowania znajdowała się Polska oraz ich coraz szerszy udział w procesie zbierania i opracowywania informacji wywiadowczych. Można zatem mówić o totalnym charakterze działań RFN, i to w dwojakim sensie. Odnosiło się to bowiem nie tylko do zainteresowań, obejmujących niemal wszystkie dziedziny naszego ówczesnego życia państwowego, ale również do olbrzymiej gamy wykorzystywanych źródeł informacji oraz form i środków działania służb specjalnych państw obcych<sup>4</sup>.

W tych złożonych warunkach społeczno-politycznych i gospodarczych Polska znalazła się w obszarze szczególnego zainteresowania operacyjnego służb specjalnych zarówno państw członkowskich Sojuszu Północnoatlantyckiego, jak i Układu Warszawskiego.

Po 1981 roku przeciwnik interesował się w szczególności problemami dotyczącymi opozycji i relacjami państwo–Kościół. Zajmowano się zbieraniem informacji na temat możliwości eksportowych i płatniczych, zmian w organizacji handlu i przemysłu, wysokości zarobków, braków w zaopatrzeniu, budownictwie mieszkaniowym, możliwości produkcyjnych PGR i chłopskich gospodarstw indywidualnych, implikacje wyboru Jana Pawła II na stosunki państwo–Kościół, sytuacja ludności autochtonicznej.

Państwa, bez względu na panujący system stosunków społeczno-politycznych, rozbudowują swoje organy administracji państwowej właściwe w sferze bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego. Należą do nich m.in. służby wywiadu i kontrwywiadu. Rząd i wywiad [kontrwywiad – przyp. autora] są organizacyjnym ramieniem tej samej klasy i mają na celu obronę jej interesów<sup>5</sup>.

Służby wywiadu i kontrwywiadu funkcjonujące w okresie bipolarnego podziału świata wykonywały zadania, które pozwalały głównym aktorom ówczesnej sceny politycznej na realizowanie ekspansjonistycznej polityki, która przekładała się na

---

<sup>4</sup> F. Bielak, *Służby wywiadowcze Republiki Federalnej Niemiec*, Warszawa 1985, s. 198–199.

<sup>5</sup> L. Pastusiak, *Szkice o polityce zagranicznej Stanów Zjednoczonych*, Warszawa 1968, s. 190.

stosunki międzynarodowe i wewnętrzne poszczególnych państw. Takie działania są wciąż obowiązującą praktyką.

Stany Zjednoczone i Związek Radziecki, jako przywódcy obcych sobie ideologicznie bloków, kreowały oblicze własnych służb specjalnych, jak również państw satelickich. Prowadzona wówczas walka na tajnym froncie była przecież wyrazem przeciwstawnych interesów ówczesnych mocarstw. Miały one poważny wpływ na kształtowanie się służb specjalnych, które po zakończeniu tzw. zimnej wojny podane zostały zarówno jakościowej, jak i ilościowej przebudowie. Pojawienie się nowych zagrożeń, uaktywnienie się już istniejących, wymusiły na służbach specjalnych praktycznie każdego państwa dokonanie przewartościowań dotyczących kierunków pracy operacyjnej, wykonywanych zadań, struktur, posiadanych uprawnień czy podstaw prawnych.

## Walka informacyjna

Walka informacyjna z uwagi na swoją atrakcyjność i skuteczność jest powszechną praktyką stosowaną przez podmioty państwowe i pozapaństwowe. To kooperacja negatywna wzajemna, przynajmniej dwupodmiotowa, realizowana w sferach zdobywania informacji, zakłócania informacyjnego i obrony informacyjnej, gdzie każdemu działaniu jednej strony przyporządkowane jest działanie antagonistyczne strony drugiej<sup>6</sup>. Ta negatywna kooperacja utożsamiana jest z walką.

Walka to wszelkie działania przynajmniej dwupodmiotowe [...], gdzie jeden przynajmniej z podmiotów przeszkadza drugiemu. W szczególnym, najzwyczajszym i najciekawszym przypadku oba podmioty nie tylko dążą obiektywnie do celów niezgodnych, lecz nadto wiedzą o tym i liczą się w budowaniu swoich planów też z działaniami strony przeciwnej. Dlatego też przypadek wzajemnego obiektywnego i świadomego zarazem przeszkadzania uważany jest za najciekawszy, iż wtedy obie strony zmuszają się wzajemnie w sposób osobliwie intensywny do pokonywania trudności, a więc pośrednio do usprawniania techniki działań. Tego typu walka występuje w sporach politycznych, konkurencji handlowej i przemysłowej oraz w grze szachowej<sup>7</sup>.

Elementami wykonawczymi walki informacyjnej są operacje informacyjne dotyczące działań wspierających wyselekcjonowane cele polityczne i wojskowe, podejmowane z zamiarem wpłynięcia na decydentów i polegające na oddziaływaniu na procesy informacyjne atakowanej strony, procesy oparte na informacji oraz systemy dowodzenia, łączności i rozpoznania, przy równoczesnym zapewnieniu odpowiedniej ochrony własnemu systemowi informacyjnemu<sup>8</sup>.

Walka informacyjna pełni rolę walki wspierającej w sferze ideologicznej, politycznej, ekonomicznej, kulturowej, sportowej, naukowej, technicznej czy militarnej.

---

<sup>6</sup> L. Ciborowski, *Walka informacyjna*, Toruń 1996, s. 187.

<sup>7</sup> T. Kotarbiński, *Traktat o dobrej robocie*, Wrocław 1982, s. 221.

<sup>8</sup> P. Gawliczek, J. Pawłowski, *Zagrożenia asymetryczne*, Warszawa 2003, s. 41.

Uczestnicy konfliktu – państwa członkowskie Sojuszu Północnoatlantyckiego i Układu Warszawskiego – przy aktywnym zaangażowaniu cywilnych i wojskowych służb specjalnych prowadzili zarówno informacyjne działania ofensywne jak i defensywne.

Jeżeli przedmiot negatywnej kooperacji usytuowany jest w sferze politycznej, to działania tego typu określa się walką polityczną o strefę wpływów politycznych. Natomiast w przypadku sfery sportowej czy ideologicznej stykamy się z walką sportową lub walką ideologiczną. Kiedy dany przedmiot związany jest z funkcjonowaniem sfery ekonomicznej, wówczas mówi się o takim działaniu jako o walce ekonomicznej, gdzie chodzi o strefę wpływu. Może to przybierać postać walki o rynki zbytu, gdzie narzędziami są konkretne surowce (np. ropa naftowa, gaz ziemny) lub produkty. Sposobami prowadzenia tej walki są działania prowadzące do uzyskania konkurencyjnej atrakcyjności pod względem jakościowym czy siły nabywczej składanych ofert. W czasie bipolarnego podziału świata, w styczniu 1950 roku z inicjatywy Stanów Zjednoczonych powstała nieformalna organizacja międzynarodowa COCOM z siedzibą w Paryżu, której podstawowym celem było zapobieganie eksportowi do państw socjalistycznych najnowszych technologii i produktów. W skład tej organizacji obok USA weszły państwa członkowskie Sojuszu Północnoatlantyckiego (z wyjątkiem Islandii), a także Japonia i Australia. Chodziło o tzw. technologie podwójnego zastosowania, które obok zastosowań cywilnych mogły być wykorzystywane dla wzmocnienia potencjału gospodarczo-militarnego przez państwa bloku wschodniego. COCOM stworzył listy towarów zakazanych, które obejmowały technologie i produkty mogące być wykorzystane w przemyśle jądrowym, zbrojeniowym i cywilnym. Listy te były modyfikowane, a technologie i towary objęte systemem kontroli, na który składała się m.in. certyfikacja importu i weryfikacja dostaw. W marcu 1994 roku COCOM zakończył swoją działalność, ponieważ dalsze jego funkcjonowanie z punktu widzenia państw członkowskich stanowiło przeszkodę w dostarczaniu nowoczesnych technologii do przechodzącej transformację polityczną i gospodarczą państw Europy Środkowej i Wschodniej.

Konkretyzowanie walki informacyjnej ma ścisły związek z zawężaniem jej przestrzeni z uwagi na wskazywanie celów cząstkowych, stosowanych narzędzi walki i sposobu ich wykorzystywania w konkretnym działaniu. Wszystko bowiem zależy od potrzeb wynikających z realizacji jakiegoś działania celowego, co oznacza, że są one nierozzerwalnie połączone z każdym działaniem celowym realizowanym w warunkach trwania kooperacji negatywnej wzajemnej, a z uwagi na istotę tej kooperacji także przedmiotem tej walki. Ich niezakłócone funkcjonowanie względnie zniszczenie, uszkodzenie lub jakieś inne zdeorganizowanie przyczyniać się będzie w sposób pośredni, ale bardzo istotny do osiągnięcia celów głównych w konkretnym działaniu<sup>9</sup>. Tym samym na wojnę informacyjną składają się takie działania, których celem jest ochrona, wykorzystanie, uszkodzenie, zniszczenie informacji lub zasobów informacji albo też zaprzeczenie informacjom po to, aby osiągnąć znaczne korzyści, jakiś cel lub zwycięstwo nad przeciwnikiem<sup>10</sup>.

<sup>9</sup> L. Ciborowski, *Walka...*, s. 68.

<sup>10</sup> D.E. Denning, *Wojna informacyjna i bezpieczeństwo informacji*, Warszawa 2002, s. 11.

Działaniom tego charakteru towarzyszyła zintensyfikowana walka informacyjna, której celem było rozpoznanie zamierzeń, planów i możliwości przeciwnika, co pozwalało na realizację partykularnych interesów w środowisku międzynarodowym tak Stanów Zjednoczonych, jak i ówczesnego Związku Radzieckiego.

Pamiętać należy o tym, że jedną z odwiecznych, niezmiennych zasad prowadzenia tak wojny, jak i polityki w czasie pokoju (czy w stanie kryzysu) jest dążenie do zdobywania wiadomości o przeciwniku i do zapewnienia bezpieczeństwa własnych działań<sup>11</sup>.

Możliwe są następujące formy ataku informacyjnego:

- zrywanie procedur wymiany informacji,
- manipulowanie informacją (dezinformacja, zatajenie, zniekształcenie),
- nieautoryzowane korzystanie z zasobów informacyjnych oraz kopiowanie i niszczenie zgromadzonych danych,
- masowe niszczenie oprogramowania systemowego.

Stosowanie takich form ataku informacyjnego może prowadzić do skutecznego blokowania infrastruktury krytycznej państwa, a także działania sił zbrojnych, służb charakteru policyjnego czy służb specjalnych.

Przykładem prowadzenia wojny informacyjnej jest cenzura rządowa, która prowadziła zarówno ofensywne, jak i defensywne operacje informacyjne, niekiedy wspierane przez służby specjalne. W ramach działań ofensywnych odmawia ona pewnej części społeczeństwa, a także przeciwnikowi dostępu do niektórych informacji. Niekiedy odmawia producentom informacji dostępu do mediów, a ich wypowiedzi najczęściej podlegają ograniczaniu. Z kolei poprzez działania defensywne cenzura ma chronić społeczeństwo przed informacjami, które miałyby negatywnie wpływać na jego postawę lub też na jego rządzenie. Cenzura blokuje przesłania psychologiczne przeciwnika i stara się ograniczać ich wpływ na społeczeństwo.

Generalnym celem każdej walki informacyjnej jest dążenie do stworzenia przeciwnikowi fałszywego obrazu rzeczywistości po drugiej stronie toczących się zmagani i przez to ukierunkowanie jego wysiłków na planowanie i prowadzenie działań w stosunku do nieistniejących lub nieistotnych odniesień. Innymi słowy, jest to niezmiernie złożony proces kierowania działaniami przeciwnika przez podmiot mu przeciwny i w nieznanym mu sposób<sup>12</sup>.

## Cywilne służby specjalne

Totalny charakter służb specjalnych (ze szczególnym wskazaniem na wywiad cywilny i wojskowy) tego okresu oznaczał, że obok zdobywania informacji prowadzona była działalność wywrotowa, dywersja polityczna i ekonomiczna, miały miejsce spiski, morderstwa, szantaż i prowokacje. Działaniom tym towarzyszyły aktyw-

<sup>11</sup> K. Czechowicz, *Służba wywiadowcza*, Londyn 1955, t. IV–VI, s. 59.

<sup>12</sup> L. Ciborowski, *Walka...*, s. 78.

ne działania mieszczące się w zakresie wojny psychologicznej, wojny ekonomicznej, wojny w obszarze nauki i technologii.

W czasie istnienia dwubiegunowego podziału świata do podstawowych zadań służb wywiadowczych należało zdobywanie informacji dotyczących produkcji broni masowego rażenia i środków do jej przenoszenia, planów dyslokacji, celów ataku, reżimów gotowości bojowej, momentu odpalenia. Monitorowaniem tej złożonej, a jednocześnie istotnej problematyki zajmowały się wyspecjalizowane komórki organizacyjne służb wywiadowczych państw posiadających broń masowego rażenia. W tych działaniach dominowały wywiady Stanów Zjednoczonych i Związku Radzieckiego.

Warto mieć na uwadze to, że do zadań służb wywiadu i kontrwywiadu należy zdobywanie, gromadzenie, przechowywanie, kodowanie i dekodowanie, analiza, ocena i dystrybucja informacji o przeciwniku dla uprawnionych podmiotów politycznych i wojskowych. Obejmują one szerokie spektrum jego działalności, która ma ścisły związek praktycznie ze wszystkimi obszarami wiedzy i znajdują się w sferze zainteresowania atakującego.

Środowisko międzynarodowe i uwarunkowania będące następstwem decyzji ówczesnych mocarstw miały wpływ na podstawy prawne, zadania, struktury organizacyjne, zakres posiadanych uprawnień w aspekcie wykonywanych czynności operacyjno-rozpoznawczych ówczesnych służb specjalnych każdego państwa, w tym i służb polskich.

Przemiany, jakie zachodziły w poszczególnych państwach, przekładają się na reorganizację służb wywiadu i kontrwywiadu. Działaniom tego typu towarzyszą zarówno doświadczenia, jak i przewartościowania, które pozwoliły na poszukiwanie swojego miejsca w zmieniającym się systemie bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego państwa.

Procesom tym poddane zostały również polskie służby wywiadu i kontrwywiadu, które w złożonych wewnętrznych warunkach wykonywały swoje zadania. Warto mieć na uwadze i to, że służby te, jak każda organizacja czy człowiek, popełniają błędy. Nie myli się bowiem tylko ten, kto nic nie robi. Odnosi się to praktycznie do wszystkich służb specjalnych.

W 1954 roku na podstawie dekretu Rady Państwa *O naczelnych organach administracji państwowej w zakresie spraw wewnętrznych i bezpieczeństwa* rozwiązano Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego<sup>13</sup>, a w jego miejsce utworzono dwa niezależne organy: Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, któremu zostały podporządkowane Milicja Obywatelska, więziennictwo i wojska: Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Wojska Ochrony Pogranicza<sup>14</sup>, oraz Komitet do Spraw Bezpieczeństwa Publicznego, któremu zostały podporządkowane cywilne służby specjalne (wywiad i kontrwywiad w 1956 roku zostały włączone do Służby

---

<sup>13</sup> Dz. U. Nr 54 z 1954 r., poz. 269.

<sup>14</sup> Uchwała Rady Ministrów nr 228 z 19 marca 1955 r. w sprawie *tymczasowego statutu organizacyjnego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych*.

Bezpieczeństwa)<sup>15</sup>. Ustawą z 13 listopada 1956 roku *O zmianie organizacji naczelných organów administracji publicznej w zakresie bezpieczeństwa publicznego* został rozwiązany Komitet do Spraw Bezpieczeństwa Publicznego, w następstwie czego cywilne służby specjalne zostały włączone w struktury Ministerstwa Spraw Wewnętrznych<sup>16</sup>.

W latach osiemdziesiątych dla ówczesnego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych istotne były dwa wydarzenia: wyznaczenie 21 lipca 1981 roku na stanowisko ministra resortu gen. Czesława Kiszczaka oraz wprowadzenie stanu wojennego 13 grudnia 1981 roku. Miały one istotny wpływ na zakres wykonywanych zadań i struktury organizacyjne resortu. Przeprowadzone zmiany organizacyjne miały na celu stworzenie silnej i sprawnej organizacji, która zdolna byłaby do wykonywania nowych zadań. Minister posiadał szerokie uprawnienia związane z restrukturyzacją resortu, o ile tylko służyć to miało jego umacnianiu i operatywności<sup>17</sup>.

Gen. Czesław Kiszczak przeprowadził na poziomie centralnym reorganizację resortu, która polegała na utworzeniu pionów funkcjonalnych, kierując się zbliżonymi obszarami działania poszczególnych jednostek organizacyjnych. Istniejące departamenty, biura i jednostki wojskowe zostały podzielone na służby (piony funkcjonalne), ponadto została uregulowana kwestia związana z kierowaniem resortem i jego jednostkami organizacyjnymi. Należy podkreślić, że do 1983 roku działalność Służby Bezpieczeństwa (SB) była uregulowana przepisami o Milicji Obywatelskiej, również funkcjonariusze pełniący służbę w SB byli formalnie funkcjonariuszami Milicji Obywatelskiej.

Podstawę prawną działania Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w latach osiemdziesiątych stanowiła ustawa z dnia 14 lipca 1983 roku *O urzędzie Ministra Spraw Wewnętrznych i zakresie działania podległych mu organów*. Zgodnie z jej postanowieniami Minister Spraw Wewnętrznych był naczelnym organem administracji państwowej w dziedzinie ochrony bezpieczeństwa państwa i porządku publicznego, a także ochrony przed bezprawnymi zamachami na życie i zdrowie ludzkie oraz dorobek materialny i kulturalny społeczeństwa<sup>18</sup>. Ponadto zgodnie z § 2 pkt 8 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 18 sierpnia 1983 roku *W sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Spraw Wewnętrznych*, minister doskonalił wewnętrzne struktury organizacyjne resortu<sup>19</sup>.

Struktura Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w tym okresie była następująca:

– Służba Wywiadu i Kontrwywiadu MSW, na czele szef w randze podsekretarza stanu (skład: Departamenty I i II, Biuro Paszportów, Biuro „A”, RKW – radiokontrwywiad),

---

<sup>15</sup> Na podstawie dekretu Rady Państwa z 7 grudnia 1954 roku *o naczelných organach administracji państwowej w zakresie spraw wewnętrznych i bezpieczeństwa publicznego* (Dz. U. Nr 54 z 1954 r., poz. 269) Rada Ministrów 7 grudnia 1954 r. przyjęła uchwałę nr 830 *o zakresie działania i organizacji Komitetu do Spraw bezpieczeństwa Publicznego*.

<sup>16</sup> Dz. U. Nr 54 z 1956b r., poz. 241.

<sup>17</sup> H. Dominiczak, *Organy bezpieczeństwa PRL 1944–1990*, Warszawa 1997, s. 250.

<sup>18</sup> Tamże, Art. 1 ust. 1.

<sup>19</sup> Dz. U. Nr 48 z 1983 r., poz. 216.



– Służba Bezpieczeństwa MSW, na czele szef w randze podsekretarza stanu (skład: Departamenty: III, IV, V, VI, Biuro Śledcze),

– Służba Zabezpieczenia Operacyjnego MSW, na czele szef w randze dyrektora generalnego (Departament Techniki, Departament PESEL, Biura „B”, „C”, „W”, Zarząd Łączności),

– Służba Polityczno-Wychowawcza MSW,

– Służba Kadr i Doskonalenia Zawodowego MSW,

– Służba Zabezpieczenia Materiałowego MSW,

– Szefostwo Wojsk MSW (m.in. Zarząd Zwiadu WOP, Zarząd WSW Jednostek Nadwiślańskich MSW),

– Komenda Główna MO.

– Wymienione jednostki organizacyjne posiadały swoje odpowiedniki w jednostkach terenowych na poziomie województwa:

– Departament I realizował zadania o charakterze wywiadowczym, w Wojewódzkim Urzędzie Spraw Wewnętrznych (WUSW) jego przedstawicielem był Inspektor I WUSW,

– Departament II realizował zadania o charakterze kontrwywiadowczym w WUSW Wydziały II,

– Departament III rozpoznanie opozycji, w WUSW Wydziały III,

– Departament IV rozpoznanie Łościoła i związków wyznaniowych, w WUSW Wydziały IV,

– Departament V ochrona gospodarki, w WUSW Wydziały V,

– Departament VI ochrona rolnictwa, w WUSW Wydziały VI,

– Departament Techniki, w WUSW Wydziały „T”,

– Departament PESEL (PESEL – Państwowy Elektroniczny System Ewidencji Ludności, CBD – Centralne Biuro Danych, TBD – Terenowa Baza Danych),

– Biuro Paszportów, w WUSW Wydziały Paszportów,

– Biuro Śledcze, w WUSW Wydziały Śledcze,

– Biuro „A” system łączności tajnej, szyfry itp., w WUSW Sekcje „A”,

– Biuro „B” inwigilacja, w WUSW Wydziały „B”,

– Biuro „C” ewidencja operacyjna i archiwum, w WUSW Wydziały „C”,

– Biuro „W” perlustracja korespondencji, w WUSW Wydziały „W” (realizowały także zadania dla wojskowych służb specjalnych),

– Zarząd Łączności,

– Zarząd Zwiadu WOP,

– Zarząd Wojskowej Służby Wewnętrznej Nadwiślańskich Jednostek Wojskowych MSW,

– Radiokontrwywiad.

Należy podkreślić, że utworzenie Departamentu VI w 1984 roku zakończyło pierwszy etap zmian strukturalnych w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych.

Kolejne zmiany strukturalne miały ścisły związek z postępującymi przemianami i przyjęcie przez władzę państwowe i partyjne Okrągłego Stołu.

Struktura jednostek organizacyjnych Służby Bezpieczeństwa Ministerstwa Spraw Wewnętrznych wg stanu z października 1989 roku przedstawiała się w sposób następujący:

- Departament Ochrony Konstytucji i Porządku Państwa,
- Departament Ochrony Gospodarki,
- Departament Studiów i Analiz,
- Biuro Śledcze,
- Zarząd Ochrony Funkcjonariuszy.

W strukturze MSW pozostały nadal: Departament I, Departament II, Departament Techniki, Biuro Ochrony Rządu, Biura „A”, „B”, „C”, „T”, Zarząd Wojskowej Służby Wewnętrznej Nadwiślańskich Jednostek Wojskowych MSW, Nadwiślańskie Jednostki Wojskowe MSW, a także jednostki zabezpieczenia materiałowego.

Kolejne zmiany strukturalne Ministerstwa Spraw Wewnętrznych zostały zakończone z dniem 15 lutego 1990 roku, w następstwie czego powstały następujące jednostki organizacyjne, i tak:

- Polityczny Komitet Doradczy Ministra Spraw Wewnętrznych,
- I zastępca Ministra Spraw Wewnętrznych,
- Zespół Doradców,
- Podsekretarz Stanu,
- Gabinet Ministra,
- Departament Finansów,
- Nieetatowy Zespół ds. Reformy Systemu Bezpieczeństwa Państwa,
- Departament Społeczno-Administracyjny,
- Służba Wywiadu i Kontrwywiadu (Departament I i Departament II, Biuro Szyfrów, Wojska Ochrony Pogranicza),
- Służba Bezpieczeństwa (Departament Ochrony Konstytucji i Porządku Państwa, Departament Ochrony Gospodarki, Departament Studiów i Analiz, Zarząd Ochrony Funkcjonariuszy, Biuro Śledcze, Biuro Ochrony Rządu, Zarząd Wojskowej Służby Wewnętrznej Nadwiślańskich Jednostek Wojskowych MSW, Nadwiślańskie Jednostki Wojskowe MSW),
- Służba Zabezpieczenia Operacyjnego (Departament Techniki, Departament PESEL, Biura „B”, „C”, Zarząd Łączności, Rada Naukowo-Techniczna),
- Służba Milicji Obywatelskiej,
- Służba Kadr i Szkolenia Wychowawczego,
- Służba Zabezpieczenia Materiałowego.

Koniec 1989 roku to początek przemian systemowych w Polsce we wszystkich sferach działalności państwa. Jedną z nich dotyczyła bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego państwa, co bezpośrednio przełożyło się na przeprowadzenie kompleksowych zmian w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Ministerstwie Obrony Narodowej. W początkowym okresie zreformowane zostały cywilne i wojskowe służby specjalne.

W dniu 6 kwietnia 1990 roku Sejm Rzeczypospolitej Polskiej w pakiecie tzw. ustaw policyjnych na podstawie odrębnej ustawy *o Urzędzie Ochrony Państwa*<sup>20</sup>, powołał centralny organ administracji państwowej właściwy w sprawach ochrony bezpieczeństwa państwa i ochrony jego porządku konstytucyjnego i usytuował go w strukturze Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Urzędem Ochrony Państwa

---

<sup>20</sup> Dz. U. Nr 30 z 1990 r., poz. 180.

(UOP) pod rządami niniejszej ustawy kierował Szef UOP, który bezpośrednio podlegał Ministrowi Spraw Wewnętrznych. Wykonywał szerokie spektrum zadań o charakterze wywiadowczym i kontrwywiadowczym. Pozbawiony został obowiązku wykonywania zadań wchodzących w zakres działania policji politycznej.

Zmieniające się otoczenie wewnętrzne i zewnętrzne Polski, to także pojawienie się nowych szans, a przede wszystkim zagrożeń, których w nowych warunkach państwo nie było w stanie zwalczać. Oznaczało to konieczność dostosowania organów właściwych w sferze bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego do realizacji zadań w jakościowo nowych warunkach. Ustawodawca, wychodząc naprzeciw potrzebom związanym z bezpieczeństwem państwa i ochroną porządku konstytucyjnego, rozszerzył zakres działania UOP, a także uprawnienia w sferze stosowania czynności operacyjno-rozpoznawczych. Zmiany zostały wprowadzone ustawą z dnia 21 lipca 1995 roku o zmianie ustaw *O urzędzie Ministra Spraw Wewnętrznych, o Policji, o Urzędzie Ochrony Państwa, o Straży Granicznej* oraz niektórych innych ustaw<sup>21</sup> – przepisy obowiązywały od 1 października 1995 roku.

Na uwagę zasługuje to, że w ramach reformy funkcjonowania gospodarki i administracji publicznej z dniem 1 października 1996 roku Urząd Ochrony Państwa został wyłączony ze struktur Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i podporządkowany bezpośrednio Prezesowi Rady Ministrów<sup>22</sup>. Zmiana to spowodowała, że Prezes Rady Ministrów z tytułu sprawowanego nadzoru nad działalnością Urzędu oraz delegacji ustawowej w drodze rozporządzenia nadawał Urzędowi Ochrony Państwa statut, który określał jego struktury organizacyjne<sup>23</sup>.

Prezes Rady Ministrów, na podstawie przysługującego mu ustawowo prawa, rozporządzeniem z grudnia 1996 roku nadał statut Urzędowi Ochrony Państwa<sup>24</sup>.

W tym okresie w skład Urzędu Ochrony Państwa wchodziły następujące jednostki organizacyjne:

- Gabinet Szefa,
- Zarząd Wywiadu,
- Zarząd Kontrwywiadu,
- Zarząd Ochrony Ekonomicznych Interesów Państwa,
- Zarząd Śledczy,
- Biuro Analiz i Informacji,
- Biuro Bezpieczeństwa Łączności i Informatyki,
- Biuro Techniki,
- Biuro Obserwacji,
- Biuro Ewidencji i Archiwum,
- Biuro Prawne,
- Biuro Finansów,

<sup>21</sup> Dz. U. Nr 104 z 1995 r., poz. 515.

<sup>22</sup> Dz. U. Nr 106 z 1996 r., poz. 496.

<sup>23</sup> Art. 3 ust. 2 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990r. *o Urzędzie Ochrony Państwa* (Dz. U. Nr 30 z 1990 r., poz. 180 z późn. zm.).

<sup>24</sup> § 3 ust. 1 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z 6 grudnia 1996 r. *w sprawie nadania statutu Urzędowi Ochrony Państwa* (Dz. U. Nr 145 z 1996 r., poz. 675).

- Biuro Kadr i Szkolenia,
- Biuro Administracyjno-Gospodarcze,
- Inspektorat Nadzoru, Kontroli i Bezpieczeństwa Wewnętrznego.

W skład UOP wchodziły także jednostki terenowe – 14 Delegacji UOP, a także wydziały zamiejscowe i ośrodki szkolenia, tworzone na podstawie odrębnych przepisów.

W następnych latach celem kolejnych zmian strukturalnych było usprawnienie działalności Urzędu i dostosowanie jej do zmieniającego się środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego, co przekładało się bezpośrednio na poziom bezpieczeństwa państwa.

Działalności UOP towarzyszyły zarówno zmiany związane z wykonywanymi zadaniami, jak również zmiany strukturalne i personalne. Miały one miejsce w 1998 i 1999 roku, a w 2002 roku przeprowadzono reformę, w następstwie czego wyodrębnione zostały dwie służby specjalne: Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego (ABW) wykonująca zadania o charakterze kontrwywiadowczym i Agencja Wywiadu (AW) wykonująca zadania o charakterze wywiadowczym.

## Wojskowe służby specjalne

W 1983 roku w siłach zbrojnych zadania o charakterze wywiadowczym były realizowane przez Zarząd II Sztabu Generalnego WP, a o charakterze kontrwywiadowczym przez Wojskową Służbę Wewnętrzną.

### Kontrwywiad wojskowy

Zadania kontrwywiadowcze w resorcie Obrony Narodowej wykonywała Wojskowa Służba Wewnętrzna (WSW), która została utworzona na podstawie rozkazu Ministra Obrony Narodowej nr 01/MON z 10 stycznia 1957 roku. Pełniła ona także rolę Policji Wojskowej (zadania porządkowo-dochodzeniowe). Wojskowa Służba Wewnętrzna funkcjonowała w latach 1957–1990, obok zadań podstawowych „miała również obowiązek utrzymywania w garnizonach ładu i porządku, konwojowania aresztowanych żołnierzy, poszukiwania dezertersów i prowadzenia dochodzeń w stosunku do żołnierzy, którzy weszli w kolizję z prawem”<sup>25</sup>. Podstawowym zadaniem tej służby było jednak zwalczanie szpiegostwa, sabotażu i dywersji w siłach zbrojnych, a także w instytucjach i jednostkach podporządkowanych Ministrowi Obrony Narodowej. Szef Wojskowej Służby Wewnętrznej podlegał bezpośrednio Ministrowi Obrony Narodowej, a instytucja centralna, którą kierował, otrzymała nazwę Szefostwa WSW.

Struktura organizacyjna Wojskowej Służby Wewnętrznej pod koniec 1990 roku była następująca<sup>26</sup>:

---

<sup>25</sup> Z. Kamiński, *Tropiciele. Wspomnienia oficera kontrwywiadu wojskowego*, Warszawa [b.r.w.], s. 18.

<sup>26</sup> A. Żebrowski, *Ewolucja cywilnych i wojskowych służb specjalnych*, [w:] *Druga wojna światowa w 60 lat po zakończeniu i jej konsekwencje*, red. W. Wróblewski, Krosno 2006, s. 341.

Szefostwo WSW, któremu podlegały:

- Zarząd I (kontrwywiadowcza ochrona instytucji centralnych Ministerstwa Obrony Narodowej),
- Zarząd II (dochodzeniowo-porządkowy, w Zarządach Okręgów Wojskowych Oddziały II, w Oddziałach terenowych Wydziały II, Delegatury WSW),
- Zarząd III (kontrwywiadowczy, w Zarządach Okręgów Wojskowych i Rodzajów Sił Zbrojnych Oddziały III, w Oddziałach terenowych Wydziały III),
- Zarząd IV (obserwacja i technika operacyjna, w Zarządach Okręgów Wojskowych i Rodzajów Sił Zbrojnych Oddziały IV),
- Zarząd V (administracja, szkolenie, w Oddziałach terenowych Wydziały V),
- Oddział Kadr,
- Oddział Finansów,
- Oddział Zabezpieczenia.

– Terenowymi jednostkami tej służby na szczeblu Okręgów Wojskowych (OW) były Zarządy WSW Warszawskiego, Śląskiego i Pomorskiego OW; Rodzajów Sił Zbrojnych były Zarządy WSW Marynarki Wojennej i Wojsk Lotniczych i Obrony Powietrznej oraz Oddział WSW Warszawa. Zarządom były podporządkowane Oddziały i Wydziały WSW, których zadaniem była kontrwywiadowcza ochrona korpusów, dywizji, pułków, samodzielnych batalionów (kompanii) i innych obiektów o specjalnym przeznaczeniu.

### Wywiad wojskowy

Zadania wywiadowcze w resorcie Obrony Narodowej wykonywał Zarząd II Sztabu Generalnego WP<sup>27</sup> (Zarząd II Sz. Gen.WP), który z dniem 15 listopada 1951 roku został utworzony na bazie ówczesnego Oddziału II Sztabu Generalnego WP<sup>28</sup>. W Zarządzie II Sz. Gen.WP obowiązywał podział na operacyjne jednostki organizacyjne (oddziały i wydziały) wykonujące zadania z podziałem na obszary geograficzne (państwa), analityczno-studyjne i zabezpieczające. Na rzecz Zarządu zadania wchodzące w zakres rozpoznania radioelektronicznego realizowały m.in.: 1 Pułk Rozpoznania Radioelektronicznego w Grójcu, 2 Pułk Rozpoznania Radioelektronicznego w Przasnyszu, 6 Pułk Rozpoznania Radioelektronicznego w Jelitkowie.

W procesie przemian ustrojowych w Polsce zapoczątkowanych w 1989 roku zostały również zreformowane wojskowe służby specjalne. Przedsięwzięcia tego charakteru dotyczyły działającej od 1957 roku Wojskowej Służby Wewnętrznej i działającego od 1952 roku Zarządu II Sztabu Generalnego WP. Pierwszy etap reorganizacji wymienionych służb wiązał się z utworzeniem w dniu 27 lipca 1990 roku na bazie jednostek organizacyjnych kontrwywiadu WSW i Zarządu II Sz. Gen. WP – Zarządu II Wywiadu i Kontrwywiadu Sz. Gen. WP, który usytuowany został

---

<sup>27</sup> Rozkaz Organizacyjny Ministra Obrony Narodowej nr 0088/MON z dnia 15 listopada 1951 r.

<sup>28</sup> Oddział II Sztabu Generalnego WP utworzony został 18 lipca 1945 r. na podstawie Rozkazu Organizacyjnego nr 00177 Naczelnego Dowódcy WP o organizacji Sztabu Generalnego Wojska Polskiego.

w strukturach Sztabu Generalnego WP. W analizowanym okresie przeprowadzona została kolejna reorganizacja, gdzie na bazie wymienionego Zarządu II Wywiadu i Kontrwywiadu Sz. Gen. WP 22 lipca 1991 roku utworzone zostały Wojskowe Służby Informacyjne (WSI).

W latach 1991–1996 w skład Wojskowych Służb Informacyjnych wchodziły następujące jednostki organizacyjne:

Zarząd Wywiadu,  
Zarząd Kontrwywiadu,  
Biuro Studiów i Analiz,  
Biuro Ataszatów Wojskowych,  
Biuro Zabezpieczenia Technicznego,  
Oddział Bezpieczeństwa Wewnętrznego,  
Oddział Kadr,  
Oddział Finansów,  
Oddział Zabezpieczenia,  
Ośrodek Szkolenia WSI,  
Oddziały, Wydziały terenowe WSI.

Kolejne zmiany dotyczące wykonywanych zadań i struktur nastąpiły w związku z przyjęciem przez Sejm RP ustawy z dnia 9 lipca 2003 roku *O Wojskowych Służbach Informacyjnych*<sup>29</sup>. W 2006 roku Wojskowe Służby Informacyjne zostały rozwiązane w następstwie, czego utworzono Służbę Kontrwywiadu Wojskowego (SKW) i Służbę Wywiadu Wojskowego (SWW).

## Podsumowanie

Każde państwo w procesie realizowania swoich funkcji powołuje instytucje, których podstawowym zadaniem jest zabezpieczenie potrzeb informacyjnych niezbędnych do prowadzenia polityki w sferze wewnętrznego i zewnętrznego bezpieczeństwa. Takimi instytucjami są służby specjalne wykonujące zadania zarówno o charakterze wywiadowczym, jak i kontrwywiadowczym. W latach 1983–1990 był to cywilny i wojskowy wywiad i kontrwywiad. Cywilne służby specjalne, czyli Departament I (wywiad cywilny) i Departament II (kontrwywiad cywilny), znajdowały się w strukturze Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Do wojskowych służb specjalnych – należały Zarząd II Sztabu Generalnego WP (wywiad wojskowy) i Wojskowa Służba Wewnętrzna (kontrwywiad wojskowy). Wymienione służby realizowały swoje zadania w złożonej sytuacji wewnętrznej i zewnętrznej, która miała istotny wpływ na wykonywane zadania, posiadane uprawnienia w zakresie realizowanych czynności operacyjno-rozpoznawczych i struktury organizacyjne.

Przemiany systemowe zapoczątkowane obradami Okrągłego Stołu w 1989 roku przełożyły się na wszystkie sfery działalności państwa, m.in. obszaru bezpieczeństwa i obronności państwa. W następstwie przygotowanych i wdrażanych poszczególnych etapów reformy z początkiem 1990 roku na bazie m.in. Departamentu I i Departamentu II ówczesnego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych utworzony zo-

<sup>29</sup> Dz. U. Nr 139 z 2003 r., poz. 1326.

stał Urząd Ochrony Państwa. UOP był instytucją państwową wykonującym zadania o charakterze wywiadowczym i kontrwywiadowczym związane z bezpieczeństwem ekonomicznym i teleinformatycznym. W następstwie reformy administracji centralnej państwa z dniem 1 października 1996 roku UOP został wyłączony ze struktur Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i bezpośrednio podporządkowany Prezesowi Rady Ministrów. W 2003 roku, na bazie rozwiązanego UOP powstały dwie służby cywilne: Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego (ABW) wykonująca zadania o charakterze kontrwywiadowczym i Agencja Wywiadu (AW) wykonująca zadania o charakterze wywiadowczym.

W przypadku wojskowych służb specjalnych zmiany związane były m.in. z rozwiązaniem Wojskowej Służby Wewnętrznej. Na bazie jednostek organizacyjnych kontrwywiadu WSW i Zarządu II Sz. Gen. WP z dniem 27 lipca 1990 roku utworzony został Zarządu II Wywiadu i Kontrwywiadu Sz. Gen. WP, który usytuowany został w strukturach Sztabu Generalnego Wojska Polskiego. Kolejne zmiany wiązały się z powołaniem w dniu 22 lipca 1991 roku Wojskowych Służb Informacyjnych, które realizowały swoje ustawowe zadania do 2006 roku, kiedy to zgodnie z decyzjami politycznymi zostały rozwiązane. Ich miejsce Służba Kontrwywiadu Wojskowego (SKW) i Służba Wywiadu Wojskowego (SWW).

Omówione wyżej zmiany strukturalne pokazują ewolucję cywilnego i wojskowego wywiadu i kontrwywiadu pod wpływem zmian zachodzących w otoczeniu zewnętrznym i wewnętrznym państwa.

## Bibliografia

- Bielak F., *Służby wywiadowcze Republiki Federalnej Niemiec*, Warszawa 1985.
- Ciborowski L., *Walka informacyjna*, Toruń 1996.
- Czechowicz K., *Służba wywiadowcza*, Londyn 1955, t. IV–VI.
- Dekret Rady Państwa z 7 grudnia 1954 roku o naczelnym organach administracji państwowej w zakresie spraw wewnętrznych i bezpieczeństwa publicznego (Dz. U. Nr 54 z 1954 r., poz. 269).
- Denning D.E., *Wojna informacyjna i bezpieczeństwo informacji*, Warszawa 2002.
- Dominczak H., *Organy bezpieczeństwa PRL 1944–1990*, Warszawa 1997.
- Gawliczek P., Pawłowski J., *Zagrożenia asymetryczne*, Warszawa 2003.
- Kamiński Z., *Tropiciele. Wspomnienia oficera kontrwywiadu wojskowego*, Warszawa [b.r.w.].
- Kotarbiński T., *Traktat o dobrej robocie*, Wrocław 1982.
- Pastusiak L., *Szkice o polityce zagranicznej Stanów Zjednoczonych*, Warszawa 1968.
- Wiatr Jerzy J., *Socjologia wielkiej przemiany*, Warszawa 1999.
- Żebrowski A., *Ewolucja cywilnych i wojskowych służb specjalnych*, [w:] *Druka wojna światowa w 60 lat po zakończeniu i jej konsekwencje*, red. W. Wróblewski, Krosno 2006.
- Żebrowski A., *Zagrożenia dla sił zbrojnych w latach 1981–1989*, [w:] *Polityka obronna Polski i jej Siły Zbrojne w latach 1981–1989*, red. A. Żebrowski, Szczecin 2006.

## Polish secret services in the years 1983-1996. Selected aspects

### Abstract

Secret services are the field of interest of various circles whose evaluation is not always objective. Familiarizing with the direction of the activities, the tasks realized by the services, the structures or operative and exploratory activities in practice is always difficult as these activities are protected by the country under the pain of legal sanctions. In the process of realizing its functions, each country establishes institutions whose purpose is to protect the information needs that are necessary to pursue the policy in the sphere of the internal and external security of the country. The institutions include, among others, secret services that carry out intelligence and counterintelligence missions.

The presented structural changes that took place in the years 1983-1996 show the evolution of the civil and military intelligence and counterintelligence service. In the years 1983–1990 civil services, i.e. Department I (intelligence service) and Department II (counterintelligence service) belonged to the structure of the Ministry of Interior. Military services, on the other hand, such as the 2nd Directorate of the General Staff of Polish Armed Forces (intelligence) and the Internal Military Service (counterintelligence) belonged to the structure of the Ministry of National Defence.

System changes initiated by the debates of the Roundtable in 1989 also translated into the reorganization of the secret services. In consequence of those activities, after the dissolution of the abovementioned services created were: the Office for State Protection and the Military Information Services.

The enumerated services realized their tasks in a complex internal and external situation that had a considerable influence on the performed tasks, possessed qualifications in the area of the realized operative and exploratory activities, and the organizational structures.

### Andrzej Żebrowski

prof. nadzw. dr hab., pracownik Katedry Systemów Politycznych Instytutu Politologii Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. W badaniach naukowych zajmuje się głównie bezpieczeństwem wewnętrznym i zewnętrznym państwa, służbami specjalnymi, walką informacyjną.